

היתר לקרוא בתשעה באב תורה בסדר היום

אומרים את הברייטא של רבי ישמעאל. יש לומר שאומרים איזהו מקומן של זבחים כדי למלאת את החיסרון של הקרבת קרבנות בזמן שאין בית המקדש קיים. הגמרא בסוף מסכת מגילה אומרת: אמר לפניו רבש"ע תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות כל זמן שקוראין בהן מעלה אני עליהן כאילו מקריבין לפני קרבן ומוחל אני על כל עונותיהם: אבל למה אומרים את הברייטא של רבי ישמעאל אומר? כל הראשונים אומרים שאומרים הברייטא של רבי ישמעאל מפני שאמרו את ברכות התורה קודם. אמרו לעסוק בדברי תורה. אז אומרים את העקרונות שעליהן מבוסס לימוד תורה וההבנה של תורה. אבל ברור שהוא קיום של תלמוד תורה. אז אנו רואים שההיתר של סדרו של יום שייך לא רק למצווה שבעצם איננה קיום של תלמוד תורה כמו קריאת שמע. קריאת שמע היא מצווה של ייחוד השם. היא מצווה של קבלת עול מלכות שמים. בזה אנו מבינים את ההיתר של סדרו של יום. אבל מה ההיתר של סדרו של יום לומר איזהו מקומן של זבחים? והמנהג הוא שאומרים אלו מקומן של זבחים והברייטא של רבי ישמעאל קודם מנחה. הרמב"ן אומר שהכול נחשב סדרו של יום. הרמב"ן אומר את זה על קריאת התורה. וקריאת התורה הוא בוודאי קיום של תלמוד תורה. וקריאת ההפטורה היא בוודאי קיום של תלמוד תורה. ויחל משה. דרשו ה' בהמצאו. הרמב"ן כולל הכול תחת ההיתר של סדרו של יום. העובדה

הרמב"ן בתורת האדם אומר: וכן נהגו קצת העם שלא לקרות פרשת קרבנות ומשנת איזהו מקומן ומדרש רבי ישמעאל בת"ב בבית הכנסת לפי שאסור לקרות בתורה. ואין לנו איסור בסדר היום שהרי קורא קריאת שמע ומברך לפניו ולאחריה וכן קורין בתורה ובנביא בענינו של יום ופרשת התמיד ואיזהו מקומן כנגד תמידין תקנום ואומר כדרכו ואינו חושש. הראשונים אומרים שמותר לקרות בסדרו של יום. מהו סדרו של יום? אנו מבינים שקריאת שמע הוא סדרו של יום. שהקיום של קריאת שמע הוא לא קיום של תלמוד תורה. הוא קיום של קבלת עול מלכות שמים. כשאחד קורא שמע הוא אינו קורא בתורה. והאיסור בתשעה באב הוא איסור של קריאה בתורה. אמנם בקריאת שמע הוא אומר טקסט של תורה שבכתב. אבל הקיום של קריאת שמע הוא קיום של קבלת עול מלכות שמים. ולכן אבל מותר בקריאת שמע. ולכן קוראים קריאת שמע בתשעה באב. אבל קריאת התורה הוא קיום של תלמוד תורה. וכן אמירת איזהו מקומן של זבחים ומדרש של רבי ישמעאל נאמרים כתלמוד תורה. אנשים טועים וחושבים שהסיבה למה אומרים איזהו מקומן של זבחים היא מפני שהגמרא במגילה אומרת בזמן שבית המקדש חרב אומר הלכות עולה והלכות אשם ומעלה אני עליהם כאילו הקריבו עולה והקריבו אשם. זה יכול להיות נכון. אבל עיקר הסיבה היא שצריכים לקרוא משניות אחר ברכות התורה. משנה וברייטא. איזהו מקומן של זבחים הוא משניות. ורבי ישמעאל אומר הוא ברייתא. אחרת למה

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

שעושים את זה תמיד בהקשר של תפילה. ועוד קריטריון שעושים את זה תמיד בציבור. אלא שברור שאם הציבור עושה את זה כל יום אז גם עבור היחיד זה נחשב סדרו של יום.

הרמב"ן לומד את ההיתר של סדרו של יום מקריאת שמע בתשעה באב. אבל איך הרמב"ן יכול ללמוד את זה מקריאת שמע בתשעה באב? הרמב"ן שם איזהו מקומן של זבחים באותה רמה של קריאת שמע! הרמב"ן בוודאי הבין שיש חילוק בין קריאת שמע לאיזהו מקומן של זבחים. שהרי קריאת שמע היא קיום של קבלת עול מלכות שמים. אלא כנראה שהרמב"ן הבין שקריאת שמע היא בעצם קיום של תלמוד תורה. זה לכאורה חסר מובן. ברור שיש בקריאת שמע קיום של קבלת עול מלכות שמים.

הגמרא במסכת שבת דף י"א. אומרת שרשב"י וחבריו היו מפסיקין לקריאת שמע. אבל הם לא היו מפסיקין לתפלה. והגמרא אומרת: **א"ר יוחנן: לא שנו אלא כגון ר"ש בן יוחי וחביריו שתורתן אומנותן, אבל כגון אנו מפסיקין לקריאת שמע ולתפלה.** זה מה שהבבלי אומר. הירושלמי אומר שרשב"י לא היה מפסיק לימוד התורה עבור קריאת שמע למרות זה שזמן קריאת שמע היה עובר ולא היה לו הזדמנות אח"כ לקרוא שמע. ואנו צריכים להפסיק עבור קריאת שמע. אבל אנו לא צריכים להפסיק עבור תפילה. הירושלמי שואל איך רשב"י היה ממשיך ללמוד ולא היה מקיים מצוות קריאת שמע? **ר' יוחנן בשם רשב"י כגון אנו שעוסקים בת"ת אפילו לק"ש אין אנו מפסיקין, ולא מודי רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב, ולית ליה לרשב"י הלמד לעשות ולא הלמד שלא לעשות, טעמו דרשב"י, זה שינון וזה שינון, ואין מבטלין שינון מפני שינון וכו'.** אז הירושלמי מתרץ שקריאת שמע שאני שהכא שינון והתם שינון. והיינו שרשב"י היה מפסיק כדי לשמוע שופר או כדי לקיים מצוות סוכה. שכל המטרה של תלמוד תורה היא קיום מצוות. אבל קריאת שמע היא שונה. הכא שינון והתם שינון. שלומדים המצווה של תלמוד והמצווה של קריאת שמע מאותו פסוק. **ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך.** זה אותו ושננתם. ולכן לא היה צורך לרשב"י להפסיק ללמוד כדי לקיים את המצווה של קריאת שמע. הפשט הוא

שאומרים את זה כל יום. אבל העובדה שאומרים את זה כל יום לא מוריד ממנו את האופי של תלמוד תורה. כנראה שלפי הרמב"ן האיסור של תלמוד תורה בתשעה באב הוא לא איסור של תלמוד תורה מצד עצמו. זה איסור של תלמוד תורה שהוא אינו עושה כל יום. ואנו היינו מסיקים מדברי הרמב"ן שאם אחד לומד דף גמרא בכל יום אז זה מותר גם בתשעה באב. שמהו ההבדל בין איזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל ללימוד של דף גמרא? ההיתר של סדרו של יום הוא שכל מה שעושים כל יום אינו כלול באיסור של תלמוד תורה. האיסור של תלמוד תורה הוא רק כשלפעמים עושים את זה ולפעמים לא עושים את זה. אז יכול להיות שבתשעה באב מותר לקרוא חוק לישראל. יש אנשים שקוראים חוק לישראל כל יום אחרי שחרית. הם לא יצאו מבית המדרש עד שקראו חוק לישראל עבור אותו יום. אז לפי הרמב"ן מותר לקרוא חוק לישראל גם בתשעה באב. למה הסדרו של יום של איזהו מקומן של זבחים יהיה יותר חזק ויותר מחייב מקריאת חוק לישראל? וכן כשאחד נוהג ללמוד כל יום פרק של משניות. למה לא נאמר שגם זה סדרו של יום? יכול להיות שזה אין הכי נמי מותר. **ואין לנו איסור בסדר היום שהרי קורא קריאת שמע ומברך לפניה ולאחריה.** לפי הרמב"ן ההיתר לומר קריאת שמע בתשעה באב הוא לא מפני שזה קיום של קבלת עול מלכות שמים. ההיתר לקרוא קריאת שמע הוא סדרו של יום. מפני שעושים את זה כל יום.

אבל יש לומר פירוש אחר בדברי הרמב"ן. יכול להיות שזה נחשב סדרו של יום רק אם הוא עושה את זה כל יום בהקשר של תפילה. למשל, אם אחד לומד דף גמרא כל יום בשעה שלוש אחר הצהריים זה לא נחשב סדרו של יום. אז יכול להיות שיש בזה שלושה קריטריונים. קריטריון אחד הוא שעושים את זה כל יום. הוא לעולם לא מחסר. הוא לעולם לא מתרשל בזה. אבל יש עוד קריטריון

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

איננה מצווה של תלמוד תורה. אלא היא מצווה נפרדת של קבלת עול מלכות שמים. ולכן אומרים קריאת שמע בתשעה באב. אבל הרמב"ן אינו אומר את זה. הרמב"ן אומר שמותר לקרוא קריאת שמע בתשעה באב מפני שהוא סדרו של יום. ולכן מותר גם לומר איזהו מקומן של זבחים והברייתא של רבי ישמעאל אומר. אנו הקשינו איל אפשר להשוות את זה לקריאת שמע? הרי קריאת שמע איננה קיום של תלמוד תורה ואיזהו מקומן של זבחים והברייתא של רבי ישמעאל אומר הם קיום של תלמוד תורה. התירוץ הוא שהרמב"ן סובר שגם קריאת שמע היא קיום של תלמוד תורה. ואנו מוכיחים את זה מהירושלמי במסכת שבת. ברור שהמצווה של קריאת שמע היא מצווה של קבלת עול מלכות שמים. אבל על ידי הקבלת עול מלכות שמים מקיימים מצווה של תלמוד תורה.

הרי מ"ד אחד סובר שקריאת שמע היא רק מדרבנן. והתוספות במנחות פוסקים ככה שקריאת שמע היא רק מדרבנן. והגמרא בברכות שואלת והא ובשכבך ובקמך ההוא בדברי תורה כתיב. **מתיב רב יוסף דברים ו-ז** **ז** **ובשכבך ובקומך אמר ליה אביי ההוא בדברי תורה כתיב.** ויש על זה שתי דעות בראשונים. מה הפשט שקריאת שמע היא רק מדרבנן? יש דעה אחת שסוברת שאין מצווה בכלל של קריאת שמע. אבל יש דעה אחרת שאמנם יש מצווה. אבל אין מצווה לקרוא דווקא פרשה ספציפית של שמע. אלא כל פרשה בתורה היא טובה עבור מצווה זו של קריאה בשכבך ובקומך. קריאת שמע דרבנן פירושו שהבחירה של פרשה זו ספציפית של שמע היא רק מדרבנן. ככה מפרשים תלמידי רבינו יונה. המחלוקת בגמרא הוא רק מהו דאורייתא. האם גם בחירת הפרשה של שמע היא דאורייתא או מדאורייתא הוא יכול גם לקרוא הפרשה של בראשית ברא א-לוקים את השמים ואת הארץ. או הפרשה שבה כתוב **וְתִמְנַע הַיָּתֶה פִּילָגֶשׁ לְאַלְיָפוֹ בֶּן עֶשׂוֹ וְתִלְדַּ לְאַלְיָפוֹ אֶת עֲמֶלֶק אֱלֹהֵ בְנֵי עֵדָה אֲשֶׁת עֶשׂוֹ:** אבל אף אחד לא יכול להכחיש שקריאת שמע היא קיום של קבלת עול מלכות שמים. אבל זה מובן כשאחד אומר ואהבת את ה' א-לוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. מובן שיש בזה קיום של קבלת עול מלכות שמים. שהתוכן של הפרשה ניתנת לקיום מצווה של קבלת עול מלכות שמים. אבל אם אחד קורא פרשה

שקריאת שמע עצמה היא קיום של תלמוד תורה. זה אמנם מצווה לקרוא פרשה ספציפית כדי לקבל עול מלכות שמים. אבל הוא קיום של תלמוד תורה. אבל אם זה היה רק מצווה של תלמוד תורה אז היה אפשר גם לקרוא פרשה מחומש בראשית. היה אפשר לקיים תלמוד תורה גם על ידי לימוד משנה. אבל במצוות קריאת שמע התורה חייבה לקרוא פרשה ספציפית זו שיש בה קבלת עול מלכות שמים. אבל מהותה של המצווה היא תלמוד תורה. ומכיוון ששניהם מצווה של תלמוד תורה לכן כשאחד עסוק בלימוד הוא אינו צריך להפסיק את הלימוד שלו כדי לקרוא קריאת שמע. וזה נכון שכל תלמוד תורה הוא קיום של קבלת עול מלכות שמים.

והנה הלכה היא שאחד יוצא ידי ברכות התורה על ידי ברכת אהבה רבה. והירושלמי אומר שזה רק אם קרא על אתר. ויש דעה בתוספות שהוא צריך לומר תורה מיד אחר התפילה. ויש לשאול לפי דברינו אם קריאת שמע עצמה היא מצווה של תלמוד תורה אז למה זה לא מספיק עבור ברכות התורה שהוא יוצא על ידי ברכת אהבה רבה מכיוון שהוא מיד אומר קריאת שמע שהיא קיום של תלמוד תורה. התירוץ הוא שיש תקנה מיוחדת של ברכות התורה. ואהבה רבה אינה ברכות התורה. אלא שאהבה רבה נהיית ברכות התורה רק אם משנים את האופי של אהבה רבה. והיינו שהוא צריך לקרוא תורה בנוסף לקריאת שמע. אבל אם רק קורא את השמע אחר אהבה רבה אז אהבה רבה לא נהיית ברכות התורה. אבל אם הוא קורא פרשה נוספת אחר ברכת אהבה רבה אז אהבה רבה נהיית ברכות התורה.

זה הירושלמי שזה שינון וזה שינון. אז גם הרמב"ן סובר שקריאת שמע היא תלמוד תורה. אז למה מותר לקרוא קריאת שמע בתשעה באב. אז הרמב"ן הוכיח מזה שיש היתר של סדרו של יום. אז אין הכי נמי קריאת שמע אינה שונה מאיזהו מקומן של זבחים. אנו היינו אומרים שקריאת שמע

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

אחרת כמו הפרשה של כי תהיינה לאיש שתי נשים איזו קבלת עול מלכות שמים יש בזה? למה רבינו יונה אינו אומר שצריכים מדאורייתא שיקרא פרשה שיש בה תוכן של קבלת עול מלכות שמים? התירוץ הוא שקבלת עול מלכות שמים מונחת בתוך המצווה של תלמוד תורה. וזה לא משנה מה יהיה התוכן של הפרשה. אז תורה היא קיום של קבלת עול מלכות שמים. וקריאת שמע היא קיום של תורה. יש תיאום הדדי ביניהם. ההוכחה הכי טובה לזה היא כשלומדים תורה בציבור אז כשגומרים ללמוד אומרים קדיש דרבנן. זה קבלת עול מלכות שמים.